

УДК: [316.61:32]-053.6(470.312)
DOI 10.33514/1694-7851-2025-3/2-518-525

Назар Догдурбек
бириккен кесиптик бирлигинин төрагасы
И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети
Бишкек ш.
nazake@mail.ru

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДА БИЛИМ БЕРҮҮ ТАРМАГЫНДА ЭМГЕК МАМИЛЕЛЕРИН ЖӨНГӨ САЛУУДАГЫ КЕСИПТИК КОШУУНДАРДЫН ОРДУ

Аннотация. Кесиптик кошуундар Кыргыз Республикасында эмгек мамилелерин жөнгө салуунун негизги механизмдеринин бири болуп саналат, айрыкча стратегиялык маанилүү болгон билим берүү секторунда. Эмгек рыногундагы туруксуздук жана билим берүү системасындагы реформалар шартында кесиптик кошуундардын ролу жогорулап, алар педагогикалык кызматкерлердин эмгек укуктарын коргоону камсыздап, коллективдик келишимдердин түзүлүшүнө көмөктөшөт жана эмгек жаңжалдарын жөнгө салууга катышат. Бул макалада кесиптик кошуундардын ишмердүүлүгүнүн нормативдик-укуктук базасы, алардын функциялары жана билим берүү тармагындагы эмгек шарттарын жөнгө салууга тийгизген таасири талданат. Кыргызстанда кесиптик кошуундардын ишмердүүлүгүндөгү негизги көйгөйлөр, анын ичинде билим берүү кызматкерлеринин укуктук активдүүлүгүнүн төмөндүгү жана кесиптик кошуун уюмдарынын ресурстарынын чектелүүлүгү белгиленген. Салыштырма жана нормативдик талдоо негизинде билим берүү секторунда кесиптик кошуундардын институттук потенциалын бекемдөө боюнча чаралар сунушталган. Бул изилдөөнүн материалдары Кыргыз Республикасында кесиптик кошуундар кыймылын өнүктүрүү жана социалдык саясатты өркүндөтүү боюнча программаларды иштеп чыгууда колдонулушу мүмкүн.

Негизги сөздөр: Кыргызстандагы кесиптик кошуундар, эмгек мамилелерин жөнгө салуу, билим берүү кызматкерлеринин укуктарын коргоо, коллективдик келишимдер, эмгек укугу, Кыргызстандын Кесиптик кошуундар федерациясы, билим берүүдө социалдык өнөктөштүк, эмгек талаш-тартыштары, педагогикалык кызматкерлер, эмгекчилердин укуктук коргоосу, билим берүү системасын реформалоо.

Назар Догдурбек
Председатель профсоюзного комитета
Кыргызский государственный университет имени И.Арабаева
г. Бишкек

РОЛЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ СОЮЗОВ В РЕГУЛИРОВАНИИ ТРУДОВЫХ ОТНОШЕНИЙ В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Аннотация. Профсоюзы являются одним из ключевых механизмов регулирования трудовых отношений в Кыргызской Республике, особенно в стратегически важном секторе образования. В условиях нестабильности на рынке труда и проводимых реформ в системе образования роль профсоюзов возрастает: они обеспечивают защиту трудовых прав педагогических работников, содействуют заключению коллективных договоров и участвуют

в урегулировании трудовых споров. В статье анализируются нормативно-правовая база деятельности профсоюзов, их функции и влияние на регулирование условий труда в сфере образования. Отмечаются основные проблемы в деятельности профсоюзов Кыргызстана, включая низкий уровень правовой активности работников образования и ограниченность ресурсов профсоюзных организаций. На основе сравнительного и нормативного анализа предлагаются меры по укреплению институционального потенциала профсоюзов в образовательном секторе. Материалы данного исследования могут быть использованы при разработке программ развития профсоюзного движения и совершенствования социальной политики в Кыргызской Республике.

Ключевые слова: профсоюзы Кыргызстана, регулирование трудовых отношений, защита прав работников образования, коллективные договоры, трудовое право, Федерация профсоюзов Кыргызстана, социальное партнёрство в образовании, трудовые споры, педагогические работники, правовая защита трудящихся, реформирование системы образования.

Nazar Dogdurbek

Chairman of the trade union committee

Kyrgyz state university named after I. Arbaev

Bishkek c.

THE ROLE OF TRADE UNIONS IN REGULATING LABOR RELATIONS IN THE EDUCATION

Abstract. Trade unions are one of the key mechanisms for regulating labor relations in the Kyrgyz Republic, particularly in the strategically important education sector. In the context of labor market instability and ongoing reforms in the education system, the role of trade unions has become increasingly significant, as they work to protect the labor rights of teaching staff, facilitate the conclusion of collective agreements, and participate in the resolution of labor disputes. This article analyzes the legal and regulatory framework of trade union activities, their functions, and their impact on the regulation of working conditions in the education sector. The main challenges facing trade unions in Kyrgyzstan are identified, including the low level of legal engagement among education employees and the limited resources of trade union organizations. Based on comparative and legal analysis, measures are proposed to strengthen the institutional capacity of trade unions in the education sector. The findings of this study can be utilized in the development of programs aimed at advancing the trade union movement and improving social policy in the Kyrgyz Republic.

Keywords: Trade unions in Kyrgyzstan, regulation of labor relations, protection of education employees' rights, collective agreements, labor law, Federation of Trade Unions of Kyrgyzstan, social partnership in education, labor disputes, teaching staff, legal protection of workers, education system reform.

Кыргызстандагы кесиптик кошуундардын өнүгүшүнүн тарыхый аспектилери

Кесиптик кошуундардын Кыргызстандагы тарыхы совет мезгилине барып такалат. Ошол учурда профсоюздар эмгек мамилелерин мамлекеттик жөнгө салуунун маанилүү бөлүгү болуп саналган. Эл аралык эмгек уюмунун (МОТ, 1993) изилдөөсүнө ылайык, ошол мезгилде профсоюздар негизинен социалдык камсыздоо, жеңилдиктерди бөлүштүрүү жана эмгек мыйзамдарынын сакталышын көзөмөлдөө милдеттерин аткарышкан.

1991-жылы Кыргыз Республикасы эгемендүүлүк алган соң, профсоюздар мурдагы мамлекеттик түзүлүштөгү ордун жоготушкан. Мыйзамдык база түп-тамырынан өзгөртүлгөн: профсоюздар эркин жана көз карандысыз уюмдар болуп кайра түзүлгөн. 2017-жылы кабыл алынган "Кесиптик кошуундар жөнүндө" мыйзамы мүчөлүктүн ыктыярдуулугун, профсоюздарды түзүүнүн жана ишмердүүлүгүнүн эркиндигин мыйзам жүзүндө бекемдеди.

Кыргызстандын эгемендүүлүгүнүн алгачкы баскычында Кесиптик кошуундар федерациясы совет мезгилинен калган инфраструктуранын чоң бөлүгүн сактап калган. Бирок менчиктештирүү процесси, көптөгөн өндүрүш ишканаларынын жабылышы жана жумуш менен камсыздоонун жалпы деңгээлинин төмөндөшү профсоюздук уюмдардын санынын кескин кыскарышына алып келди.

Кыргызстандын кесиптик кошуундары социалдык-экономикалык өзгөрүүлөрдү чагылдырып, батыштык өнүгүү жолун басып өтүштү.

Кыргызстандагы кесиптик кошуундардын эволюциясы

- Кыргызстанда кесиптик кошуундар XX кылымдын башында пайда болуп, Орусия империясындагы эмгек кыймылы жана Совет бийлигинин орношу менен тыгыз байланышкан. 1925-жылы профсоюздардын биринчи Уюштуруу курултайы өткөрүлүп, бирдиктүү уюм – облустук профсоюздар кеңеши түзүлгөн [1].
- Совет мезгилинде профсоюздар эл чарбасын калыбына келтирүүгө, кызматкерлерди социалдык жактан коргоого активдүү катышкан. Ар жылы он миңдеген адамдарды тейлеген санаторийлер жана эс алуу мекемелеринин өнүккөн системасы иштеген [1].
- 1990-жыл бурулуш учур болуп калды: республикалык профсоюздар кеңеши кайра түзүлүп, Кыргызстандагы Кесиптик Кошуундар Федерациясы (ККФ) негизделген. Бул мамлекеттен жана каржылык түзүмдөрдөн көз карандысыз уюмдун түзүлүшүн шарттап, кесиптик кошуундар кыймылынын жаңы этабын ачты.
- Советтик борборлоштуруудан кийин, 1990-жылы тоо-кен өнөр жай тармагында өз алдынча тармактык профсоюз түзүлүп, кийинчерээк ал кеңейтилген профсоюз бирикмелерине интеграцияланып, кызматкерлердин позициясын бекемдеген.

Эмгек мамилелерин натыйжалуу жөнгө салуу ар бир мамлекеттин социалдык туруктуулугунун жана туруктуу экономикалык өнүгүүсүнүн негизин түзөт. Кыргыз Республикасында кесиптик кошуундар жарандардын эмгек укуктарын коргоо функциясын аткарып, кызматкерлер, иш берүүчүлөр жана мамлекеттин ортосундагы коллективдик өз ара аракеттенүү механизмдерин түзүшөт. Айрыкча билим берүү секторунда профсоюздардын ишмердүүлүгү өзгөчө мааниге ээ, анткени бул тармактагы эмгек мамилелери жогорку социалдык жоопкерчилик жана укуктук жөнгө салуунун татаалдыгы менен мүнөздөлөт. Бул изилдөө Кыргыз Республикасында кесиптик кошуундардын эмгек мамилелерин жөнгө салууга катышуу өзгөчөлүктөрүн, өзгөчө билим берүү тармагына багыт алуу менен, аныктоого багытталган.

Кыргызстандын билим берүү тармагындагы кесиптик кошуундар индустриянын укуктарын коргоодо жана иш берүүчүлөр алдында, ошондой эле келечекте өз кызыкчылыктарын илгерилетүүдө негизги ролду ойнойт. Бул тармакта борбордук орган болуп Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим кызматкерлеринин профсоюзу эсептелет, ал Кыргызстандын Кесиптик кошуундар федерациясынын (ФПСК) курамына кирет [1].

Кесиптик кошуундар төмөнкү багыттар боюнча иш алып барышат:

- Мамлекеттик органдар жана иш берүүчүлөр менен сүйлөшүүлөрдө кызматкерлердин өкүлчүлүгүн камсыз кылуу.

- Билим берүү уюмдарында эмгек мыйзамдарынын аткарылышын көзөмөлдөө.

- Профсоюз лидерлерин жана мүчөлөрүн окутууну уюштуруу, эмгек сабаттуулугун жогорулатуу максатында атайын программаларды өткөрүү [1].

- Социалдык коргоону жана эмгек коопсуздугун камсыз кылуу, анын ичинде медициналык жана укуктук инспекцияларды жүргүзүү.

- Жергиликтүү нормативдик актыларды, коллективдик келишимдерди иштеп чыгууга жана макулдашууга катышуу, окуу жүгүн бөлүштүрүү маселелерин жөнгө салуу жана ишке кабыл алуу боюнча буйруктарды макулдашуу.

Ошондой эле кесиптик кошуундар эмгек акы төлөө маселелери, эмгек шарттарын жакшыртуу, социалдык кепилдиктерди камсыз кылуу, эмгек жаңжалдарын жөнгө салуу жана социалдык өнөктөштүк боюнча конкурстарды өткөрүү иштерин жүргүзүшөт [2].

Кыргызстанда билим берүү тармагындагы эмгек мамилелерин жөнгө салуу.

Укуктук база:

- Педагогикалык кызматкерлердин эмгек мамилелери Кыргыз Республикасынын Эмгек кодекси, «Билим берүү жөнүндө» мыйзамы (2023-жыл), ошондой эле билим берүү уюмдарынын ички нормативдик актылары менен жөнгө салынат.

- «Билим берүү жөнүндө» Мыйзам билим берүү чөйрөсүндөгү мамлекеттик саясаттын негизги принциптерин аныктайт, сапаттуу билим алууга болгон укукту камсыз кылат, билим берүү системасын өнүктүрүү боюнча милдеттерди белгилейт жана билим берүү уюмдарынын ишмердүүлүгүнүн укуктук негиздерин аныктайт [3].

Жумуш мамилелерин жөнгө салуунун өзгөчөлүктөрү:

- Эмгек мамилелери эмгек келишими аркылуу расмийлештирилет, анын шарттары мыйзамдарга каршы келбеши керек.

- Ишке кабыл алуу, милдеттерди бөлүштүрүү, эмгек акыны төлөө жана аны уюштуруу маселелери мекемелердин нормативдик актылары менен жөнгө салынат жана алар кесиптик кошуун комитети менен макулдашылат.

- Педагогдордун эмгек акысы ставкалардын негизинде түзүлөт, эмгек стажы, квалификациясы, илимий даражасы, өзгөчө шарттарда иштөөсү жана башка факторлор үчүн кошумча төлөмдөр жана үстөктөр эске алынат [4].

- Коллективдик келишимдер жана макулдашуулар кесиптик кошуундардын катышуусу менен иштелип чыгып, алардын аткарылышына көзөмөл жүргүзүлөт.

- Педагогдор эмгек укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоо максатында кесиптик кошуундарга биригүү укугуна ээ.

Кесиптик кошуундардын жөнгө салуудагы ролу:

- Кесиптик кошуундар окуу жүгүн бөлүштүрүүгө, жумушка кабыл алуу боюнча буйруктарды макулдашууга жана эмгек укуктары менен эмгек шарттарынын сакталышына көзөмөл жүргүзүүгө катышат.

- Инспекцияларды жүргүзүү, окуу семинарларын өткөрүү жана кесиптик кошуун мүчөлөрүнө юридикалык колдоо көрсөтүү мүмкүнчүлүгүнө ээ.

- Өзүнүн түзүмүн оптималдаштыруу аркылуу натыйжалуулукту жогорулатуу багытында иш алып барат жана эмгекчилердин укуктарын жакшыраак коргоо үчүн техникалык жана укуктук инспекторлордун санын көзөмөлдөйт [1].

Кесиптик кошуундардын ишмердүүлүгүн укуктук жөнгө салуунун негизин Кыргыз Республикасынын Конституциясы, Эмгек кодекси жана «Кесиптик кошуундар жөнүндө» мыйзам түзөт. Кесиптик кошуундар коллективдик сүйлөшүүлөргө катышуу, коллективдик келишимдерди түзүү демилгесин көтөрүү, кызматкерлерди соттордо жана башка органдарда өкүлчүлүк кылуу, ошондой эле эмгек чөйрөсүндө мыйзам чыгаруу демилгеси менен чыгуу укугуна ээ. Бирок практикада бул мүмкүнчүлүктөр институционалдык жана ресурс чектөөлөрүнүн айынан толук ишке ашырылбай келет.

Кыргызстандын Кесиптик кошуундар федерациясы тармактык кесиптик кошуундардын ишмердүүлүгүн координациялайт, алардын ичинде Билим берүү жана илим кызматкерлеринин кесиптик кошууну өзгөчө орунду ээлейт. Билим берүү тармагында кесиптик кошуундар эмгек акы, эмгек шарттары, кесиптик кайра даярдоо жана педагог кызматкерлерди социалдык жактан коргоо маселелерин жөнгө салуучу коллективдик келишимдерди иштеп чыгууга жана түзүүгө активдүү катышат. Кесиптик кошуундар мыйзамсыз иштен бошотуу, эмгекти коргоо нормаларынын бузулушу жана жумуш ордундагы дискриминация учурларында өз мүчөлөрүнө колдоо көрсөтүшөт.

Билим берүү сектору эмгек укуктарынын сакталышы боюнча эң сезимтал тармактардын бири болуп саналат, анткени педагогдордун эмгек шарттары билим берүү кызматтарынын сапатына түз таасир этет. Кыргызстандын билим берүү кызматкерлеринин кесиптик кошуундары эмгек акыны жогорулатуу, мектептерде жана бала бакчаларда эмгек шарттарын жакшыртуу боюнча сүйлөшүүлөргө активдүү катышышат жана педагогдорду социалдык жактан коргоо программаларын иштеп чыгууга салым кошушат. Айрыкча тармактык макулдашууларды түзүү маанилүү болуп, алар кошумча төлөмдөрдү, зыяндуу шарттар үчүн компенсацияларды жана айылдык мектептерде иштеген кызматкерлерди кызматтык турак-жай менен камсыз кылуу маселелерин камтыйт. Акыркы жылдары кесиптик кошуундар педагогдордун жумуш жүгүн негизсиз көбөйтүүгө жана аны тийиштүү компенсациясыз аткарууга каршы активдүү чыгышууда, ошондой эле аттестацияны калыс өткөрүү үчүн күрөш жүргүзүшүүдө.

Ошентсе да, көйгөйлөр сакталып келет: көптөгөн педагогикалык кызматкерлер өз укуктары жана профсоюздук коргоо мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө жетиштүү маалыматка ээ эмес, ал эми профсоюздук уюмдар көбүнчө квалификациялуу кадрлардын жетишсиздигине жана эмгек шарттарын өз алдынча экспертизадан өткөрүү үчүн материалдык ресурстардын чектелүү болушуна туш болушат. Педагогдордун укуктук сабаттуулугун жогорулатуу жана аларды профсоюздук ишмердүүлүккө активдүү тартуу боюнча программаларды өнүктүрүү маанилүү милдет бойдон калууда.

Кыргызстандагы профсоюздук кыймылдын көйгөйлөрү жана чакырыктары Кыргызстандын заманбап кесиптик кошуундары эмгек мамилелерин жөнгө салуудагы таасирин чектеген бир катар чакырыктарга туш болууда. Алардын ичинде – институционалдык көз карандысыздыктын алсыздыгы, мүчөлүктүн төмөн деңгээли, айрыкча жаш кызматкерлер арасында, иш берүүчүлөргө болгон каржылык көз карандылык жана укуктук активдүүлүктүн жетишсиздиги бар. Билим берүү тармагында бул көйгөйлөр мамлекеттик бюджеттин чыгымдарын оптималдаштыруу боюнча жүргүзүлүп жаткан реформалар менен ого бетер курчуп, педагогдордун эмгек шарттарынын начарлашына алып келүүдө. Профсоюздук кыймылдын өнүгүшүнө тоскоолдук кылган факторлордун бири – педагогдордун өз укуктарын коргоо боюнча коллективдик аракеттерге жетиштүү деңгээлде тартылбагандыгы болуп саналат.

Билим берүү тармагындагы кесиптик кошуундардын ишмердүүлүгүнүн натыйжалуулугун жогорулатуу жолдору

Билим берүү тармагында профсоюздардын ишмердүүлүгүнүн натыйжалуулугун жогорулатуу комплекстүү чараларды талап кылат. Негизги багыттар төмөнкүлөрдү камтыйт:

- Көз карандысыз профсоюздук түзүмдөрдү өнүктүрүү,
- Педагогдор үчүн укуктук билим берүү программаларын ишке ашыруу,
- Профсоюз мүчөлөрү менен ыкчам байланыш түзүү жана коллективдик

сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү үчүн санарип платформаларды пайдалануу. Ошондой эле жаштарды профсоюздук ишмердүүлүккө активдүү тартуу максатында жаштар секцияларын түзүү, билим берүү форумдарын жана стажировкаларды уюштуруу зарыл. Мындан тышкары, коллективдик келишимдердин аткарылышын көзөмөлдөө механизмдерин өркүндөтүү, профсоюздук органдардын ишмердүүлүгүнүн ачык-айкындыгын камсыздоо жана билим берүү системасын реформалоо боюнча мамлекеттик программаларды иштеп чыгууга профсоюздардын катышуусун кеңейтүү талап кылынат.

Кыргызстанда билим берүү кызматкерлеринин профсоюздарынын ишмердүүлүгүнүн натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн төмөнкү негизги багыттарды жана чараларды колдонуу зарыл:

Уюмдук түзүмдү оптималдаштыруу

• Дублирленген тармактык комитеттерди кыскартуу, ашыкча облустук жана райондук кеңештер менен комитеттерди жоюу аркылуу чыгымдарды азайтуу жана башкарууну жакшыртуу [5].

• Профсоюздардын түзүмүн кайра уюштуруу, функциялардын кайталанышына тыюу салуу жана башкаруунун ачык-айкындыгын жогорулатуу [6].

Кадрдык потенциалды жогорулатуу жана квалификацияны арттыруу

• Эмгекчилердин укуктарын натыйжалуу коргоо үчүн техникалык жана укуктук инспекторлордун санын көбөйтүү [1].

• Илимий борборлорду жана институттарды (мисалы, Эмгек боюнча Профсоюздук институтту) түзүү жана өнүктүрүү аркылуу баштапкы профсоюз уюмдарынын төрагалары менен активисттерин үзгүлтүксүз окутуу, алардын билимин жогорулатуу жана сабатсыздыкты жоюу [1].

• Профсоюздук кыймылдын кадрларын жашартуу, жаштарды жана жаңы активисттерди тартуу.

Укук коргоо ишмердүүлүгүн жана коомдук көзөмөлдү күчөтүү

• Билим берүү кызматкерлеринин эмгек укуктарын коргоо боюнча ишти активдештирүү, анын ичинде соттук коргоону жана профсоюз мүчөлөрүнө юридикалык колдоо көрсөтүү.

• Эмгек мыйзамдарынын, коллективдик келишимдердин, эмгекти коргоо жана социалдык кепилдиктердин сакталышын коомдук көзөмөлдөө иштерин күчөтүү [1]

• Эл аралык эмгек стандарттарын жана Эмгек боюнча Эл аралык Уюмдун (МОТ) жана БУУнун конвенцияларын активдүү илгерилетүү. [12]

Коомчулук менен маалыматтык ишти жана өз ара аракеттенүүнү жакшыртуу

• Коомчулук жана профсоюз мүчөлөрү менен байланыштарды жакшыртуу, профсоюздардын ишмердүүлүгү жана жетишкендиктери жөнүндө ачык маалымат берүү аркылуу оң имиджди калыптандыруу.

• Бүткүл дүйнөлүк уюмдар, иш берүүчүлөр жана жарандык коом уюмдары менен диалогду өнүктүрүү жана билим берүү тармагындагы маселелерди биргелешип чечүү.

Эл аралык кызматташууну өнүктүрүү

• Билим берүү боюнча эл аралык профсоюз форумдарына жана бирикмелерге активдүү катышуу, тажрыйба алмашуу жана педагогдордун эмгек шарттарын жакшыртууга багытталган демилгелерди колдоо.

Нормативдик-укуктук базаны өркүндөтүү

• Профсоюздар жөнүндө мыйзамдарга өзгөртүүлөрдү киргизүү аркылуу алардын ыйгарым укуктарын кеңейтүү жана көз карандысыздыгын коргоо.

• Билим берүү тармагындагы эмгек мамилелерин жөнгө салуучу нормативдик актыларды иштеп чыгууга жана алардын аткарылышын контролдоого активдүү катышуу.

Билим берүү тармагында профсоюздардын натыйжалуулугун жогорулатуу – түзүмдү оптималдаштыруу, кадрларды даярдоо жана квалификациясын жогорулатуу, укук коргоо ишмердүүлүгүн күчөтүү, маалыматтык ишти жана эл аралык кызматташууну өнүктүрүү, ошондой эле укуктук базаны өркүндөтүү аркылуу ишке ашырылат. Бул чаралар педагогдордун жана билим берүү кызматкерлеринин социалдык-эмгек мамилелериндеги укуктарын ишенимдүү коргоону камсыз кылат [1].

Кыргызстанда профсоюздар педагогдордун укуктарын комплекстүү коргойт: Интернет аркылуу маалымат жеткирүү, юридикалык жардам көрсөтүү, коомдук көзөмөл жүргүзүү, мамлекеттик саясатты иштеп чыгууга катышуу, материалдык колдоо жана агартуу иштери аркылуу. Аталган иш-чаралар билим берүү кызматкерлерине адилеттүү, коопсуз жана татыктуу эмгек шарттарын түзүүгө багытталган.

Кыргызстандын кесиптик кошуундары, айрыкча билим берүү секторунда, кызматкерлердин укуктарын натыйжалуу коргоо жана эмгек мамилелерин жөнгө салуу жаатында потенциалга ээ. Бирок бул потенциалды ишке ашыруу үчүн профсоюздук уюмдарды институционалдык жактан бекемдөө, иш ыкмаларын модернизациялоо жана кызматкерлерди профсоюздук ишмердүүлүккө активдүү тартуу талап кылынат. Эмгек рыногундагы глобалдык өзгөрүүлөр шартында профсоюздар социалдык адилеттикти камсыз кылуунун, билим берүүнү туруктуу өнүктүрүүнүн жана Кыргыз Республикасында адамдык капиталдын сапатын жогорулатуунун маанилүү элементи боло алышат.

Адабият:

1. <https://fpsk.kg/>
2. <https://tradeunion-ed.kg/>
3. <https://edu.gov.kg/> Закон "Об образовании" Кыргызской Республики от 11 августа 2023 года № 179
4. <https://www.gov.kg/> Постановление Правительства КР от 30 сентября 2019 года № 511
5. <https://www.tazabek.kg/> Профсоюз Федерациясы реформаны өткөрүп, комитеттердин жана обкомдордун санын кыскартып, кызматкерлердин укуктарын коргоо жана натыйжалуулукту жогорулатуу максатында иш жүргүздү.
6. <https://labourmission.org/upload/iblock/f44/f444324554724945c0bf528c07857d83.pdf> Кыргыз Республикасынын Стратегиялык изилдөөлөр институту. Кыргызстанда кесиптик кошуундар кыймылы
7. Кыргыз Республикасынын Конституциясы 2021-жылдын 5-майындагы № 21 мыйзамы
8. Кыргыз Республикасынын Эмгек кодекси 2004-жылдын 4-августундагы № 107.

9. Отраслевое соглашение между Министерством образования и науки Кыргызской Республики и Профсоюзом работников образования и науки Кыргызской Республики на 2023–2025 годы (подписано 15 марта 2023 года).
10. Кыргыз Республикасынын Эмгек кодекси 2025-жылдын 23-январ № 23.
11. Бекбоева А.К., Акимова К. “Социалдык чыңалуунун себептери жана кесепеттери”. И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети. Жарчы №1, 2024ж. – 248 б.
12. Бакеева Б.З., Анарбай кызы Ж. “Кыргыз Республикасындагы балдардын укугун коргоонун көйгөйлөрү” И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети. Жарчы №1, 2024ж. – 242 б.

Рецензент: саясий илимдеринин доктору, профессор Мадалиев М.М.